

Strategia SSP „Iustitia” dotycząca działań w krótkim, średnim i długim horyzoncie czasowym

1. Powołanie nowych głównych rzeczników dyscyplinarnych

Problem:

Postępowania dyscyplinarne sędziów są faktycznie zablokowane, gdyż rzecznikiem dyscyplinarnym i jego zastępcami są osoby powołane przez Zbigniewa Ziobrę (Piotr Schab, Przemysław Radzik, Maciej Lasota), a ich zastępcami w apelacjach i okręgach osoby przez wskazane przez Piotra Schaba. Powoływanie tzw. rzeczników ad hoc przez Ministra Adama Bodnara nie rozwiązuje problemu systemowego, gdyż liczba spraw, które im powierza Minister, jest niewielka (kilkanaście spraw przeciwko sędziom łamiącym praworządność i etykę w latach 2016–2023). Według interpretacji Ministra Sprawiedliwości nie można odwołać trzech „głównych” rzeczników dyscyplinarnych, co oznacza, że mieliby zajmować stanowiska do czerwca 2026 r. lub uchwalenia nowej ustawy. Termin przedawnienia deliktów dyscyplinarnych wynosi 5 lat, co oznacza, że wiele deliktów dyscyplinarnych może ulec przedawnieniu. Zakładając, że realnie nowi rzecznicy mogliby wszcząć postępowania dyscyplinarne pod koniec 2026 r. – oznacza to, że przedawnić się mogą wszystkie czyny popełnione przed końcem 2021 r.

Rozwiązanie:

Ustawa – Prawo o ustroju sądów powszechnych nie zabezpiecza ciągłości kadencji głównych rzeczników dyscyplinarnych – nie zawiera enumeratywnego wyliczenia przypadków, kiedy można zakończyć kadencję przed jej upływem. Oznacza to, że organ powołujący (Minister Sprawiedliwości)

może odwołać taką osobę przed końcem kadencji, gdy przemawiają za tym względy systemowe. Żadne wartości konstytucyjne nie przemawiają za trwaniem kadencji osób powołanych na stanowiska przez poprzedniego ministra sprawiedliwości. Osoby te w sposób w jaki wykonywały swoje funkcje, stając się narzędziem represji wobec broniących praworządności sędziów, naruszyły zasady etyki sędziowskiej i przepisy prawa. Postępowanie dyscyplinarne wobec sędziów, które od wielu lat funkcjonowało w polskim systemie prawa było jawnie nadużywane i stało się bronią uderzającą w niezawisłość sędziów i niezależność sądów. Trwanie kadencji powołanych za poprzedniego ministra sprawiedliwości głównych rzeczników dyscyplinarnych uniemożliwia istnienie i funkcjonowanie systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej zgodnej ze standardami unijnymi i konstytucyjnymi (wyrok TSUE z 15.7.2021 r. w sprawie KE przeciwko Polsce C-791/19) co może prowadzić do bezkarności sprawców deliktów. Ponadto stwarza społeczne poczucie niesprawiedliwości.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

2. Wstrzymanie faktycznych i prawnych działań nielegalnej neoKRS

Problem:

Krajowa Rada Sądownictwa w składzie ukształtowanym w 2022 r. (i poprzednio 2018 r.) na podstawie ustawy z 8.12.2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 269; dalej: neoKRS) nie jest organem kon-

stytucyjnym (por. uchwała składu połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z 23.1.2020 r., BSA I-4110-1/20; wyrok NSA z 6.5.2021 r., II GOK 2/18, uchwała SN z 2.6.2022 r., I KZP; wyrok ETPCz Wałęsa v. Polska z 23.11.2023 r., skarga nr 50849/21). Zgodnie z art. 57 § 4 u.s.p. Minister Sprawiedliwości zapewnia obsługę informatyczną procesu nominacyjnego. Pomimo systemowej wadliwości neoKRS, Minister Sprawiedliwości nie podjął działań w celu zakończenia współpracy z ww. organem i zakończenia jego faktycznej działalności, zdarzało się nawet, że zwracał się do niego o wydanie opinii. Ministerstwo Sprawiedliwości uznaje również za skuteczne decyzje tego organu, który masowo odmawia sędziom w wieku 65 lat zgody na dalsze orzekanie (do 72. roku życia), pomimo, że wykazują oni brak przeciwwskazań zdrowotnych.

Liczba sędziów przechodzących w stan spoczynku co roku to ok. 50–60 osób, z czego w ok. 1/4 KRS odmawia wyrażenia zgody na zajmowanie przez sędziego stanowiska po osiągnięciu wymaganego do stanu spoczynku wieku. Sytuacja taka trwa do dziś.

Natomiast systematycznie zwiększa się liczba nielegalnie powołanych sędziów. W 2024 r. Prezydent mianował 418 osób na stanowiska sędziowskie w sądach powszechnych, administracyjnych, woj-skowych i SN, z czego zaledwie niewiele więcej niż połowę (217 osób) stanowili asesory sądowi w sądach rejonowych. Od grudnia 2023 r. łącznie powołanych zostało na stanowiska sędziowskie ponad 500 osób.

Prowadzi to do tego, że w grupie 10 000 polskich sędziów systematycznie wzrasta liczba wadliwie powołanych, a ubywa liczba legalnie powołanych sędziów.

Rozwiązanie:

Minister Sprawiedliwości powinien zakończyć jakąkolwiek współpracę z Krajową Radą Sądownictwa w składzie ukształtowanym na podstawie

ustawy z 8.12.2017 r. Dotyczy to także zawieszenia obsługi informatycznej procesów nominacyjnych. Powinien również umożliwić w trybie decyzji administracyjnej dalsze orzekanie sędziom, którzy ukończyli 65 lat, na podstawie zaświadczeń o stanie zdrowia, z uwagi na to, że nie ma konstytucyjnego organu, który mógłby rozpoznawać ich wnioski. Powinien również zwrócić się do Policji o zabezpieczenie wstępu do budynków konstytucyjnego organu i uniemożliwienie wejścia tam i dostępu do danych osobowych sędziów osobom, które nie są konstytucyjnymi członkami KRS.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

3. Wzmocnienie organu kontroli wyborów

Problem:

Zgodnie z art. 166 ustawy z 5.1.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2408), komisarzem wyborczym może zostać osoba, która ma wyższe wykształcenie prawnicze, daje rękojmię należytego pełnienia funkcji, nie należy do partii politycznej i nie prowadzi działalności publicznej niedającej się pogodzić z pełnioną funkcją.

Obecnie funkcjonuje 100 komisarzy wyborczych, z których około połowę stanowią osoby powołane na stanowiska sędziowskie przez Prezydenta RP na wniosek KRS ukształtowanej na podstawie ustawy z 8.12.2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 269) lub sędziowie, którzy uzyskali stanowiska prezesów w sądach za poprzedniej władzy politycznej. Niepokojące jest to, że w ostatnich wyborach na komisarzy wyborczych znacznie wzrosła liczba wadliwie powołanych sędziów – uchwała nr 16/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z 27.3.2023 r. w sprawie powołania komisarzy wyborczych (M.P. z 2023 r. poz. 317). Z komisarzy wyborczych wybranych w 2023 r. prawie wszyscy to niesędziowie (31 na 35), nato-

miast w grupie 60 komisarzy wyborczych powołanych jeszcze w 2018 r., którzy tę funkcję będą pełnili kolejną kadencję, 21 osób stanowią neosędziowie lub osoby, które awansowały na stanowiska prezesów sądów za rządów PiS.

Sytuacja ta oznacza upolitycznienie procesu wyborczego i zagraża rzetelności działania PKW w kampanii wyborczej i podczas wyborów. Konstytucja przewiduje model sędziowskiej kontroli procesu wyborczego, a niekonstytucyjnie powołani sędziowie są jego zaprzeczeniem.

Rozwiązanie:

Wskazanie na funkcje komisarzy wyborczych sędziów, którzy mają kompetencje i prawidłowe powołania na stanowiska sędziowskie, a tym samym dają rękojmię należytego wykonywania funkcji i obowiązków.

Skorzystanie z rozwiązania, przewidzianego w art. 166 § 8 Kodeksu wyborczego zgodnie z którym Państwowa Komisja Wyborcza odwołuje komisarza wyborczego, przed upływem okresu, na jaki został powołany (5 lat) w przypadku nienależytego wykonywania obowiązków. Prowadzenie działalności publicznej niedającej się pogodzić z pełnioną funkcją można uznać za nienależyte wykonywanie obowiązków komisarza. **Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa**

4. Przesunięcie sędziów od wykonywania zadań administracyjnych do orzekania

Problem:

Okolo 160 sędziów w trybie art. 78 § 1 ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 334) jest delegowanych do Ministerstwa Sprawiedliwości do pełnienia czynności administracyjnych i nie wykonuje czynności orzeczniczych. Ich miejsca w macierzystych sądach nie są zwolnione, więc nie ma możliwości obsadzenia ich stanowisk przez innych orzeczników.

Łącznie do Ministerstwa Sprawiedliwości jest delegowanych z sądów ponad 260 osób – sędziów, referendarzy sądowych i asystentów sędziego.

Ministerstwo Sprawiedliwości jest unikalnym urzędem centralnym, który wysysa zasoby organów, których sprawne działanie ma zapewniać. Liczba i zakres merytoryczny zadań, które muszą wykonywać osoby delegowane, nie uzasadnia takiej skali procederu.

Dodatkowo wynagrodzenie i dodatki dla delegowanych do Ministerstwa Sprawiedliwości sędziów, referendarzy, asystentów pokrywane są przez sądy, a nie przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Ministerstwo nie ponosi więc kosztów pracy delegowanego sędziego, tylko koszty te ponosi sąd, w którym dany sędzia nie orzeka. Z uwagi na otrzymywanie przez sędziego na podstawie art. 78 § 1 ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych dodatków (funkcyjnego lub specjalnego) w związku z delegowaniem do Ministerstwa Sprawiedliwości, koszty pokrywane przez sąd są większe niż w przypadku sędziego orzekającego w danym sądzie. Analogiczna sytuacja ma miejsce w przypadku innych osób delegowanych z sądów (referendarzy sądowych i asystentów sędziego).

W 2013 r. wystarczające było delegowanie do MS ok. 160 osób, obecnie jest to ponad 260 osób (sędziów, asystentów, referendarzy). Od czasu rządów PiS liczba delegowanych do ministerstwa osób zmniejszyła się, ale w niewystarczającym stopniu. Nie ma żadnego uzasadnienia dla wykonywania przez sędziów czy referendarzy sądowych pracy, do której wystarczająca są wiedza i umiejętność wykwalifikowanego w danej dziedzinie urzędnika służby cywilnej.

Rozwiązanie:

Udostępnienie danych o liczbie delegowanych osób oraz przeprowadzenie analizy w odniesieniu do każdego stanowiska czy niezbędne jest, aby takie zadania wykonywała osoba delegowana (w szczególności sędzia). Następnym krokiem powinno być zmniejszenie

liczby osób delegowanych połączone z pozyskaniem środków w budżecie na obsadzenie stanowisk urzędnikami służby cywilnej.

Możliwa perspektywa czasowa działań: analiza w perspektywie krótkiej, racjonalizacja w perspektywie średniej.

5. Ochrona interesów Skarbu Państwa w kontekście odszkodowań wypłacanych w związku z wydawaniem orzeczeń przez neosędziów w Sądzie Najwyższym

Problem:

Przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka zawisło kilkaset spraw dotyczących różnych aspektów reform wymiaru sprawiedliwości z okresu rządów PiS. Wobec ugruntowanego orzecznictwa Trybunału, który stwierdza naruszenie art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w sytuacji, gdy sprawa została zakończona orzeczeniem wydanym przez tzw. neosędziego w Sądzie Najwyższym, Rzeczpospolita Polska zobowiązana jest do wypłaty odszkodowań. Na mocy zawieranych ugód wynoszą one 10 000 euro za sprawę. Kwoty te obciążają wyłącznie polskich podatników, a powinni je zwrócić wydający te orzeczenia z pełną świadomością skutków neosędziowie.

Rozwiązanie:

W ramach wykonania wyroków ETPCz (szczególnie *Wałęsa v. Polska*) można wdrożyć odpowiedzialność regresową neosędziów w SN wobec Skarbu Państwa na zasadzie deliktu (art. 415 KC). Te osoby mając świadomość, że ich działalność narusza prawo i tworzy obowiązek odszkodowawczy po stronie Skarbu Państwa, w sposób zawiniony tę działalność kontynuują.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa

6. Równomierne rozłożenie etatów sędziowskich w skali kraju

Problem:

Jak wskazano w raporcie NIK konieczne jest dokonanie analizy oraz opracowanie planów działań dotyczących zapewnienia zrównoważonego obciążenia sędziów i pracowników w sądach z podobnym obciążeniem w skali Polski. Dotąd Minister nie określił modelu etatyzacji określającego graniczne wartości obciążeń orzeczników, umożliwiające sprawne rozstrzyganie spraw (także w aspekcie jakości orzeczeń), a tym samym nie wiadomo w oparciu o co są podejmowane decyzje kadrowe. Stwarza to istotne **ryzyko utrzymywania się w kolejnych latach stanu nierównowagi** w obciążeniach sędziów, orzekających w takim samym lub zbliżonym zakresie spraw, w poszczególnych sądach w kraju. Zdarza się, że dwa sądy o takiej samej obsadzie sędziów, różnią się znacznie, jeśli chodzi o liczbę wpływających do nich spraw. Proces decyzyjny Ministra związany z zarządzaniem etatyzacją sądów, w tym decyzje o przydzieleniu poszczególnym sądom zwolnionych etatów, jest nieczytelny (brak jednoznacznych kryteriów decyzji), a w niektórych przypadkach nietransparentny (brak uzasadnienia decyzji).

Rozwiązanie:

Konieczne jest opracowanie modelu etatyzacji, w którym zostanie pokazane jakie jest obciążenie sprawami sędziów w poszczególnych sądach i wytypowanie tych jednostek, które wymagają wzmocnienia kadrowego. Jednym z możliwych rozwiązań jest stworzenie cyfrowego bliźniaka sądownictwa (*digital twin* – DT), który w czasie rzeczywistym analizowałby dane dotyczące wpływu i obciążenia w kontekście etatyzacji.

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.

7. Przeciwdziałanie luce kadrowej w najbliższych latach

Problem:

Proces nominacji sędziego jest długotrwały, z reguły zajmuje kilka lub kilkanaście miesięcy (przy założeniu działania legalnej KRS). Od lat głównym źródłem kandydatów na stanowiska sędziów sądów rejonowych są absolwenci Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury. Ich liczba jest limitowana liczbą osób przyjmowanych na aplikację, która trwa 3 lata. Liczbę tych osób określa w każdym roku Minister Sprawiedliwości (z reguły w kwietniu/maju na aplikację stacjonarną i październiku/listopadzie na aplikację uzupełniającą). Oznacza to, że w kwietniu 2025 r. zdecyduje się ilu absolwentów KSSiP będzie mogło zasilić sądy rejonowe w czerwcu 2028 r. Liczby te powinny być dostosowane do liczby zwolnionych stanowisk przez sędziów odchodzących w stan spoczynku oraz liczby neosędziów, którzy przyszedli z innych zawodów, więc utracą prawo do orzekania (przynajmniej w okresie przejściowym).

Rozwiązanie:

Konieczne jest sporządzenie analizy dotyczącej odchodzących i zaplanowanych do odejścia w stan spoczynku w latach 2020–2027 sędziów oraz zestawienie jej z liczbą absolwentów KSSiP. W razie potrzeby należy już w kwietniu 2025 r. zaplanować zwiększenie naboru na aplikację sądową celem zniwelowania skutków luki kadrowej.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

8. Delegacje sędziów do sądów wyższego szczebla zgodne ze standardami europejskimi

Problem:

Zgodnie z wyrokiem TSUE z 16.11.2021 r. w sprawach połączonych C-748/19, C-749/19, C-750/19, C-751/19,

C-752/19, C-753/19 i C-754/19, delegowanie sędziów przez Ministra Sprawiedliwości, wymaga poddania kontroli sądowej decyzji Ministra Sprawiedliwości o odwołaniu sędziego z delegowania. Ponieważ odwołanie sędziego z delegowania bez jego zgody może spowodować dla niego skutki analogiczne do tych, z którymi wiążą się kary dyscyplinarne, TSUE wskazał, że wymagane jest, aby system regulujący zastosowanie takiego środka był obwarowany wszelkimi gwarancjami koniecznymi do uniknięcia ryzyka wykorzystania do politycznej kontroli treści orzeczeń sądowych, środek ten powinien podlegać zaskarżeniu na drodze sądowej zgodnie z procedurą w pełni gwarantującą prawa zapisane w art. 47 i 48 Karty Praw Podstawowych.

Opracowany w Ministerstwie Sprawiedliwości projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów wojskowych (Druk sejmowy Nr 988) regulujący kwestie dotyczące delegacji sędziowskich nie przewiduje takiego rozwiązania.

Rozwiązanie:

Należy uzupełnić regulację wynikającą z wyroku TSUE z 16.11.2021 r. w zakresie możliwości sądowej kontroli odwołania z delegacji sędziego.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

9. Zwiększenie liczby zgód sędziów na delegowanie ich przez prezesów sądów apelacyjnych do rozstrzygania spraw w sądzie wyższej instancji (delegacje krótkoterminowe)

Problem:

Liczba sędziów, którzy orzekają na stałe w sądach macierzystych, a jedynie dodatkowo orzekają w wymiarze kilkudziesięciu spraw w roku w sądzie wyższej instancji, mogłaby ulec zwiększeniu. Ta-

kie delegacje są korzystniejsze dla systemu, gdyż pozwalają na bardziej elastyczne zarządzania kadrami sędziowskimi. Dodatkowo osoba delegowana nie opuszcza swojego podstawowego stanowiska, a w rzeczywistości zwiększa swoje obciążenie, rozstrzygając dodatkowo sprawy w sądzie wyższym. W odróżnieniu od delegacji stałej, nie powoduje to możliwości zwolnienia jej z orzekania w sądzie macierzystym.

Rozwiązanie:

W celu zwiększenia liczby osób delegowanych w tym trybie, należy przez zmianę ustawy przewidzieć dodatek do wynagrodzenia dla osób, które zgodzą się na delegację.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

10. E-sąd na nowo: tani, szybki, pewny

Problem:

Obecnie działający (od ponad 15 lat) e-sąd angażuje około 100 referendarzy, a decyzje w nim zapadają zamiast w kilka dni to w kilkadziesiąt. Oparty jest na przestarzałych rozwiązaniach, w których podejmujący decyzję nie jest wspierany dostępem do baz wielu danych już zgromadzonych przez administrację.

Rozwiązanie:

W miejsce obecnego e-sądu w Lublinie potrzebny jest system, który w pełni automatycznie, pod nadzorem jedynie informatyków, wystawi nakaz zapłaty. Taki nakaz zapłaty dzięki automatyzacji będzie mógł być wystawiony w kilka dni. Będzie mógł zostać zaskarżony wg standardów europejskich, gwarantujących szerokie uprawnienia przede wszystkim konsumentom.

Można rozważyć połączenie systemu z bazami danych plików JPK, aby w przypadku decyzji czy wydać nakaz na podstawie faktury, można było pobrać informację czy faktura taka jest rozliczona podatkowo, co dodatkowo zmniejszy ryzyko związane z automatyzacją. System można też dostosować

do tego, aby pobierał dane adresowe pozwanych (CEIDG, PESEL-SĄD, KRS, NOE), weryfikował, czy spółki są wpisane w KRS, sprawdzał dane w KRZ. Dodatkowo nowa regulacja procesowa co do mocy takiego nakazu zapłaty umożliwi korektę wadliwych decyzji.

Dzięki temu:

- sądy odzyskają około 100 etatów referendarskich;
- postępowania sądowe ulegną skróceniu o kilka miesięcy (obecny czas oczekiwania na nakaz zapłaty w e-sądzie);
- integracja z innymi państwowymi bazami danych pozwoli na szybką weryfikację istotnych danych.

Co do mocy prawnej nakazu zapłaty będzie to realizacja linii orzecniczej TSUE, potwierdzonej niedawno wyrokiem sprawie C-531/22 z 18.1.2024 r.

W kolejnym etapie rozwoju można rozważać możliwości analizy załączników do nakazu zapłaty przez AI.

Uwagi:

Technologia zastosowana w obecnej wersji EPU wpływa na ograniczenie możliwości jego szybkiej i skutecznej modernizacji. W ramach projektu EPU 3.0 należy założyć wdrożenie postulowanych powyżej wniosków, co wymagać będzie również inicjatywy legislacyjnej (perspektywa średnioterminowa). Niemniej w ramach obecnego systemu możliwe jest użycie robotyzacji w celu przyspieszenia obsługi procesu wydawania nakazu zapłaty jak również w celu integracji z innymi systemami (np. JPK – Krajowej Administracji Skarbowej) – perspektywa krótkoterminowa.

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.

11. Sprawy frankowe: możliwość odstąpienia od uzasadnień, wsparcie AI, elektroniczne

Problem:

Sprawy frankowe zatkały sądy okręgowe. Inne sprawy cywilne, dotyczące tak

ważnych spraw jak np. odszkodowanie czy renta dla ciężko chorych, poszkodowanych wypadkami drogowymi, muszą czekać w kolejce na wokandę z tysiącami spraw frankowych. Problemem nie jest samo rozstrzyganie powtarzalnych spraw, lecz konieczność pisania obszer-nych (często kilkudziesięciostronicowych) uzasadnień.

Rozwiązanie:

Umożliwienie sądom I instancji, na wzór obecnej regulacji z art. 357 § 6 KPC odstąpienia od uzasadnienia wyroku, jeżeli w całości uwzględnia zawarty w pozwie lub innym piśmie żądanie strony i podziela argumenty strony przytoczone na jego poparcie, a pismo to zostało doręczone uprzednio stronie przeciwnej. Wówczas termin do złożenia apelacji biegłby od ogłoszenia wyroku wraz z postanowieniem o odstąpieniu od sporządzania tradycyjnego uzasadnienia.

Ponadto zasadne jest **wprowadzenie systemu elektronicznego w sprawach frankowych** pozwalającego na zaproponowanie przez system dla sędziego propozycji wyroku wraz z uzasadnieniem.

Podłączenie sądów frankowych do narzędzia analizy klauzul abuzywnych, którym dysponuje UOKIK (ARBUZ). Umożliwienie ponadto ekstrakcji danych z umów i pozwów z użyciem AI, przygotowywanie projektów uzasadnień z użyciem AI.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

12. Zmiana przepisów umożliwiających orzekanie w wydziałach rodzinnych asesorów sądowych

Problem:

Na mocy art. 2 § 1a pkt 3 Prawa o ustroju sądów powszechnych asesorszy są praktycznie w całości wyłączeni od rozpoznawania spraw rodzinnych, opiekuńczych i nieletnich. W sytuacji zablokowania konkursów przed neoKRS i rosnącej tendencji do przekształcania zwalnianych etatów sędziowskich w asesorskie, sprzy-

ja to wzrostowi zaległości w tej kategorii spraw. Takie rozwiązanie jest również niekorzystne dla samych asesorów, którzy po objęciu urzędu sędziego są niejednokrotnie kierowani do orzekania w wydziałach rodzinnych i nieletnich nie mając żadnego doświadczenia w tym zakresie.

Rozwiązanie:

Wskazany byłby powrót do możliwości orzekania przez asesorów w tych sprawach z niewielkim zakresem wyłączenia, np. sprawy o przysposobienie czy umieszczenie w schronisku dla nieletnich (analogicznie do regulacji z art. 2 § 1a pkt 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych). W tym celu należy zmienić przywołane wyżej przepisy.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

13. Poprawa aktualnej sytuacji finansowej sądownictwa i wsparcie zasobów kadrowych w sądach

Problem:

Brak wykwalifikowanych pracowników sekretariatów i asystentów sędziego. Stała rotacja pracowników niezadowolonych z warunków pracy i płacy, co prowadzi do braku wsparcia technicznego i administracyjnego dla sędziów. Sędziowie zamiast koncentrować się na pracy orzeczniczej wykonują często zadania o charakterze technicznym, które możliwe są do wykonania przez pracowników sekretariatów. Odsuwa to sędziów od najistotniejszego zadania jakim jest praca orzecznicza.

Rozwiązanie:

Nakładanie dodatkowych czynności technicznych na sędziów jest wadliwe z punktu widzenia racjonalnego gospodarowania zasobami kadrowymi. Sędzia powinien koncentrować się na pracy orzeczniczej oraz dysponować pomocą wykwalifikowanych pracowników. Konieczna jest zatem ogólnie reforma statusu urzędników sądowych,

w tym zmiana zasady wynagradzania, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych zawodowych grup pracowniczych. W sądach powinni zostać w większym zakresie niż dotychczas zatrudnieni asystenci, ale nowe etaty asystenckie powinny zostać zagwarantowane dla asystentów o wysokim poziomie merytorycznym. Zapowiadane otwarcie zatrudniania dla studentów prawa, a więc osób niemających odpowiedniej wiedzy prawniczej jest złym rozwiązaniem. Osoby takie nie będą stanowiły wsparcia merytorycznego wymaganego dla asystentów sędziego i stanowi de-zawuację akademickiego systemu szkolenia. Dodatkowo pomimo iż w całym kraju nastąpiło wyrównanie wskaźnika etatów asystentów do poziomu 0,5, pozostaje wciąż aktualny postulat podwyżki wynagrodzeń asystentów. Wynagrodzenie to powinno być zróżnicowane uwzględniające poziom umiejętności, staż pracy itp. Postulat ten jest aktualny także w odniesieniu do pracowników sekretariatów.

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.

14. Wprowadzenie rozwiązań dotyczących biegłych sądowych i mediatorów

Problem:

Wpływ na sprawne działanie sądów mają także podmioty, które realizują zadania na wniosek sądu – biegli, czy mediatorzy. Poprawa zasad wynagradzania powinna dotyczyć także właśnie tych osób, których praca wpływa na funkcjonowanie szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości i sprawność postępowania sądowego.

Rozwiązanie:

Konieczne wydaje się zwiększenie wynagrodzeń biegłych sądowych oraz mediatorów, a także wprowadzenie jednolitych rejestrów: rejestru biegłych sądowych i rejestru mediatorów, co umożliwi sprawne korzystanie z tych

usług. Można to zrobić w drodze rozporządzenia. Wzmocni to prawo do sądu poprzez rozszerzenie dostępu do tych specjalistów (zwłaszcza biegłych). Dodatkowo wskazany rejestr informacyjny z dostępem na poziomie każdego sędziego i pracownika sekretariatu, który pozwalałby na szybsze kierowanie sprawy do odpowiedniego biegłego czy mediatora. Ponadto wprowadzenie rejestru mediatorów stanowiłoby formę promowania alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR) wśród sędziów, co ma szczególne znaczenie dla spraw cywilnych, rodzinnych, czy gospodarczych.

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.

15. Usprawnienie i unowocześnienie czynności w sprawach karnych.

Problem:

Procedowanie w sądach karnych jest szczególnie czasochłonne i generuje dla państwa ogromne koszty – co wynika często z braku podstawowych usprawnień odpowiadających wymogom współczesności.

Akta spraw karnych obejmują niejednokrotnie kilkadziesiąt czy kilkaset tomów. Jedynie w ułamkowej części są dostępne w zdigitalizowanej postaci, co powoduje, że korzystanie z nich przez sędziego, udostępnianie ich stronom czy innym organom oznacza fizyczne przenoszenie setek kilogramów papieru.

Brak integracji systemów powoduje ponadto, że sędziowie nie mają szybkiego dostępu do aktualnych danych dotyczących powiązanych spraw, toczących się równolegle – również na etapie postępowania przygotowawczego. Takie dane mogą zaś mieć istotne znaczenie dla toku postępowania karnego.

Doręczanie stronom orzeczeń sądowych jest możliwe jedynie w formie papierowej. Sędziom narzucono sposób uzasadniania wyroków w sprawach karnych na schematycznych formularzach, które

zwłaszcza w wielowątkowych sprawach są niezrozumiałe dla stron i naruszają ich prawa. Jednocześnie brak takiej możliwości w prostych sprawach o wykroczenia.

Rosnąca liczba spraw, w której stronami są osoby nieposługujące się biegle językiem polskim sprawia, że konieczne jest przysyłanie im pouczeń o ich prawach i obowiązkach w zrozumiałym dla nich języku. Urzędowe wzory takich pouczeń są dostępne tylko w języku polskim, co powoduje konieczność każdorazowego tłumaczenia przysięgłego tego samego tekstu. Wydłuża to postępowanie i obciąża podatników nieracjonalnymi wydatkami (np. po kilkaset złotych przy każdym akcie oskarżenia).

Rozwiązanie:

Potrzeba pilnych działań zmierzających do cyfryzacji akt i integracji systemów informatycznych (w tym – z systemem PROK-SYS).

Wskazane jest rozszerzenie katalogu pism wysyłanych przez portal informacyjny o odpisy orzeczeń (analogicznie jak w przypadku postępowania cywilnego).

Konieczne jest, by Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało wzory pouczeń do doręczenia co najmniej w językach obcych: angielskim, rosyjskim, ukraińskim, gruzińskim, arabskim, a optymalnie – we wszystkich językach UE.

Należy rozważyć możliwość sporządzenia uzasadnienia na formularzu także w sprawach o wykroczenia oraz pozostawić sędziom prawo wyboru formy uzasadnienia w sprawach karnych, by mogło być czytelne dla stron.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

16. Transparentność decyzji podejmowanych przez Ministra Sprawiedliwości wobec sędziów

Problem:

Pomimo zmiany rządów, nie zmieniły się zasady podejmowania decyzji

przez Ministra Sprawiedliwości. Szereg działań jest niezrozumiałych zarówno dla środowiska sędziowskiego, jak i opinii publicznej.

Rozwiązanie:

Dialog ze środowiskiem sędziowskim w oparciu o transparentne zasady. Wprowadzenie transparentnej praktyki powoływania spośród sędziów członków komisji egzaminacyjnych oraz komisji ds. pytań egzaminacyjnych w procesie szkolenia zawodowego prawników (adwokatów, radców prawnych i notariuszy).

Odstąpienie od praktyki wydawania negatywnych decyzji i opinii bez uzasadnienia w sprawach kadrowych sądownictwa (np. w przypadku kandydatów na wizytatorów, na sędziów delegowanych do sądów wyższych instancji).

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

17. Zwiększenie transparentności funkcjonowania sądów

Problem:

Od lat odnotowuje się brak zrozumienia zasad funkcjonowania sądów przez polskich obywateli, co wpływa na brak społecznego zaufania do tych instytucji. Sądy rzadko publicznie informują o okresie oczekiwania na rozpoznanie sprawy (wniosku), co powoduje poczucie bezradności wśród obywateli i przyczynia się do składania skarg na przewlekłość postępowania.

Jak wskazuje NIK, żaden z mierników stosowanych przez Ministra Sprawiedliwości nie pokazywał średniego czasu trwania postępowania od dnia pierwszego zarejestrowania sprawy w ewidencji sądowej, aż do jej prawomocnego zakończenia, w sytuacji, gdy sprawa nie zakończyła się w I instancji (tj. złożona została np. apelacja). W ocenie NIK wybiórcze publikowanie wyników statystycznych sądów i wielowymiarowych analiz oraz posługiwanie się przez ministra, m.in.

w trakcie konferencji prasowych danymi na wysokim poziomie zagregowania, bez objaśnień co obejmują, jaki fragment rzeczywistości sądowej przedstawiają, było działaniem nierzetelnym. Nie służyło to budowaniu zaufania do sądownictwa.

Rozwiązanie:

Stałe publikowanie danych statystycznych dotyczących sądownictwa (w zakresie m.in. obciążenia sędziów i sądów, wpływu spraw do sądu, opamiętowania spraw, wskaźników zaległości w poszczególnych rodzajach spraw, czasu trwania postępowań sądowych od momentu wszczęcia do prawomocnego zakończenia, danych co do stabilności orzeczeń).

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

18. Racjonalizacja obowiązków statystycznych sądów

Problem:

Jak wynika z raportu NIK, Minister Sprawiedliwości stworzył i utrzymywał system statystyki i sprawozdawczości sądowej, w którym odnotowywana była niemal każda czynność urzędowa sądów. System ten wymuszał na sądach stałe, pracochłonne działania. Przykładowo, w 2019 r. czynności związane z przygotowaniem danych do sprawozdań statystycznych na 28 obowiązujących formularzach oraz ich wypełnieniem zajęły pracownikom sądów czas równoważny 127,5 tys. godzin pracy.

Rozwiązanie:

Ograniczenie do niezbędnego minimum obowiązków statystycznych sędziów i sekretariatów sądowych; wykorzystanie informatycznych systemów statystycznych czy robotów programowych; przekierowanie kadry ministerialnej liczącej ok 1300 osób do innych zadań realnie sprzyjających poprawie funkcjonowania sądów. Zakres takich obowiązków powinien być ustalany we współpracy m.in. z Instytutem Wymia-

ru Sprawiedliwości, komisjami kodyfikacyjnymi, KSSIP.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

19. Wsparcie dla prezesów sądów dokonujących zmian organizacyjnych, by zminimalizować ryzyko uchylania wyroków wydanych przez neosędziów – na przykładzie Sądu Apelacyjnego (dalej: SA) w Warszawie

Problem:

Do SA w Warszawie wpływają apelacje w sprawach o najcięższe przestępstwa. Jest to zarazem sąd, w którym zdecydowaną większość osób orzekających w sprawach karnych stanowią obecnie neosędziowie (m.in. rzecznicy dyscyplinarni powołani przez Zbigniewa Ziobrę: Piotr Schab, Przemysław Radzik i Michał Lasota). Ich wyroki były podważane przez SN, co powodowało konieczność ponawiania postępowania sądowego. Aby zminimalizować to ryzyko, neosędziów skierowano do sekcji wnioskowo-zażaleniowej, gdzie nie orzekają oni prawomocnie o winie ani karze. Oznacza to jednak drastyczny spadek liczby orzeczników rozpoznających apelacje, a tym samym – drastyczne wydłużenie czasu oczekiwania na zakończenie sprawy.

Rozwiązanie:

Konieczność wsparcia SA w Warszawie co najmniej 10 stałymi delegacjami sędziowskimi.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

20. Szeroka informatyzacja wymiaru sprawiedliwości

Problem:

Polskie sądownictwo tkwi w epoce papieru i pieczętka. Wyzwaniem jest

komunikacja na poziomie narzędzia tak przestarzałego jak e-mail. Brak jest przemyślanej, kompleksowej, wieloletniej strategii cyfryzacji sądownictwa, która pozwoli wprowadzić sądy w XXI w.

Na spotkaniu ze środowiskami prawniczymi Premier Donald Tusk zadeklarował wolę działania i dostępność środków. Polska ma najlepszych na świecie informatyków, w tym programistów, analityków biznesowych czy analityków danych. Horyzontalna współpraca ekspertów z różnych dziedzin, sędziów liniowych i urzędników sądowych to gwarancja sukcesu.

Obserwując proces informatyzacji sądów uwidacznia się problem braku ciągłości działań pomiędzy kolejnymi rządami, co może być pokłosiem braku adekwatnej strategii informatyzacji sądów, która byłaby oparta na faktycznych wymaganiach interesariuszy i użytkowników systemów. Jednocześnie wartym podkreślenia jest fakt, że projekty o krótkim (6–12 miesięcy) lub średnim okresie realizacji (12–36 miesięcy), których produkty efektywnie wpływają na zadania realizowane przez sędziów, urzędników sądowych, profesjonalnych pełnomocników i innych interesariuszy, odnoszą sukces i pozostają w sądach na lata.

Rozwiązanie:

Konieczne jest przygotowanie mapy długoterminowej strategii rozwoju, opartej na podejściu ewolucyjnym, umożliwiającej podjęcie decyzji co do kolejności wdrażania nowych rozwiązań technologicznych, co zapobiega niespójności i braku koordynacji działań, dublowaniu zasobów czasowych i finansowych oraz kontrefektywności rozwiązań. Jednym z elementów powinna być organizacja szkoleń dla kadr wymiaru sprawiedliwości, administracji, obywateli w zakresie budowania kompetencji cyfrowych.

Proponuje się dwa niezależne obszary działań, które będą synchronizowane pod względem zachowania właściwej architektury IT i możliwości ich późniejszej integracji. **Obszar długoterminowy** to obszar, w ramach któ-

rego Ministerstwo Sprawiedliwości, we współpracy z sądami, wytworzy, a następnie wdroży jednolity system sądowy (CaSuS/e-BS), którego właścicielem będzie Skarb Państwa. Uniezależnienie się od licencjonowanych produktów umożliwi wprowadzanie funkcjonalności istotnych z punktu widzenia użytkowników, wyższe bezpieczeństwo przechowywanych danych, centralizację zarządzania dostępem do danych, budowanie faktycznych akt cyfrowych i przechowywanie dużych ilości danych (np. tych pochodzących od stron postępowania). Niemniej horyzont czasowy budowy takiego systemu (4–5 lat uwzględniając zamówienia publiczne), co skutkuje koniecznością podjęcia inicjatyw krótkoterminowych.

Obszar krótkoterminowy to obszar, w ramach którego Ministerstwo Sprawiedliwości, we współpracy z sądami, uruchomi szereg działań zmierzających do rozwiązania bieżących problemów w sądach w akceptowalnej perspektywie czasowej. Niektóre z inicjatyw będą trwałe, tzn. zostaną włączone do docelowego systemu centralnego, a inne zostaną zastąpione przez centralny system lub wycofane z użycia. Pierwszym krokiem powinno być opracowanie mapy drogowej cyfryzacji sądownictwa z koncentracją na poniżej wskazanych zagadnieniach:

- A. Rozszerzenie dostępu sądów do baz danych podmiotów ze sfery publicznej uwzględniając możliwości robotyzacji i weryfikacji danych istotnych z punktu widzenia toczącego się postępowania.
- B. Rozszerzenie funkcjonalności istniejących systemów, np:
 - składanie pism przez strony za pomocą Portalu Informacyjnego;
 - doręczenia przez Portal Informacyjny pism między profesjonalnymi pełnomocnikami;
 - umożliwienie składania w wybranych typach spraw wniosków i pism na formularzach w formie elektronicznej z użyciem Porta-

lu Informacyjnego (np. sprawy o alimenty, stwierdzenie nabycia spadku, *etc.*);

- automatyczne generowanie projektów prostych zarządzeń i orzeczeń, np. zlecenie wywiadu kuratora, zwrot pozwu/wniosku, wynagrodzenie tłumacza/biegłego;
 - poprawa jakości przetwarzania mowy na tekst z automatycznym importem transkrypcji do protokołu rozprawy;
- C. Systematyczne, uwzględniające realne potrzeby sądów, wprowadzanie nowych narzędzi wykorzystujących sztuczną inteligencję. Należy wskazać na szerokie wykorzystanie w sektorze publicznym systemów do robotyzacji procesów, które mogą być wsparte np. analizą dokumentów pozbawionych struktury (np. pozw, pisma procesowe) wspartą AI. Oprócz Ministerstwa Finansów, roboty takie działają już w ZUS, KRUS, NFZ, Ministerstwie Edukacji, Ministerstwie Sportu i in. Wykorzystanie takich systemów w sądownictwie skutecznie wpłynie na zmniejszenie obciążenia pracą sekretarzy sądowych, którzy będą mogli skoncentrować się na zadaniach nietrywialnych, a robot z powodzeniem może wykonywać proste i powtarzalne czynności z zakresu biurowości [np. rejestrację sprawy na podstawie danych papierowych (w tym aktu oskarżenia z prokuratury), sprawdzenia w systemach zewnętrznych, tworzenie sprawozdań statystycznych] z pewnością nieporównywalną do ludzkiej i przez całą dobę. Sądy prowadzą już pierwsze próby wykorzystania takich narzędzi.
- Realizacja powyższych punktów nie wymaga znacznych nakładów finansowych, a wykorzystanie kadry z sądów umożliwi realizację zadań w bezpośrednim kontakcie z przyszłymi użytkownikami systemu. Polega raczej na rozwoju i integracji systemów i procesów, które już funkcjonują w sądownictwie z wy-

rażnym naciskiem na przyspieszenie postępowania. Pozwala to na osiągnięcie wymiernego sukcesu w zakresie unowocześnienia i sprawności postępowań w krótkim okresie.

Jednocześnie wskazać należy na konieczność weryfikacji efektywności dotychczasowego modelu komunikacji z sądami, opartego na pełnomocnikach ds. informatyzacji w ramach struktury sądów okręgowych i apelacyjnych. Obecnie są to bardzo często osoby o znikomej wiedzy z zakresu nowych technologii, niepodejmujące żadnych aktywności w zakresie pełnionej funkcji. Działanie to pozwoli na udrożnienie komunikacji pomiędzy Ministerstwem Sprawiedliwości a sądami w tak ważnej kwestii jak informatyzacja.

Poniżej przedstawiono zaledwie kilka przykładów racjonalizacji działań związanych z szeroko pojętą cyfryzacją wymiaru sprawiedliwości, które w modelu docelowym mogą być działaniami średnioterminowymi. Jednak w większości z nich wskazano również ścieżkę alternatywną w celu osiągnięcia rezultatu w perspektywie krótkoterminowej.

SYSTEMY REPEROTYJNO-BIUROWE

Wprowadzenie jednolitego systemu informatycznego (CaSuS/e-BS), który zapewni możliwość wglądu do danych o sprawach (poza „wrażliwymi” kategoriami) w innym sądzie. Dostęp taki będzie odnotowywany, ale nie będzie wymagał, co do zasady, akceptacji innego sądu. Jednocześnie sędzia przy analizie swojej sprawy będzie miał wgląd do listy spraw zakończonych i będących w toku z udziałem tych samych stron, co ułatwi weryfikację danych adresowych oraz umożliwi trafniejsze decyzje procesowe (zob. sprawa Ł. Żaka).

Ujednolicenia wymagają również zasady dostępu sędziów do zdalnych pulpitów, które potrafią się różnić w ramach jednego okręgu sądowego.

Jak wskazano na wstępie, budowa centralnego, jednolitego systemu dla sądów jest działaniem koniecznym, ale

długoterminowym. W celu rozwiązania powyższych problemów proponuje się odpowiednie dostosowanie Portalu Informacyjnego, do którego sędziowie mają już dostęp (wgląd dotyczy spraw prowadzonych przez wydział, w którym orzeka dany sędzia). Analizy wymaga zakres i procedura udostępnienia danych ze spraw prowadzonych w innych sądach. Możliwy jest tryb wnioskowy, wgląd pełny, wgląd wyłącznie w orzeczenia i inne (**perspektywa krótkoterminowa**).

SĄDY RODZINNE

Sądy rodzinne rozpoznają sprawy, a są w istocie rzeczy „ślepe”. Nie wiedzą rozstrzygając o alimentach jakie zeznania podatkowe składa strona, o dane z niebieskiej karty muszą się zwracać, a gdy ktoś często się przeprowadza, to pozyskanie danych z opieki społecznej jest utrudnione i wymaga korespondencji z wieloma instytucjami, gdzie sądy występują w charakterze petentów. Chodzi o dane o interwencjach policji, NK, korzystania z pomocy społecznej lub wsparcia asystenta rodziny czy informacji o dostępnych miejscach w placówkach opiekuńczych/rodzinach zastępczych. Wydłuża to podejmowanie decyzji i zwiększa ryzyko błędów, w szczególności w wypadkach konieczności zabezpieczenia małoletnich. Należy włączyć sądy rodzinne do baz danych państwowych, co umożliwi łatwe i szybkie pozyskiwanie potrzebnych danych (ZUS, KAS, USC, MOPS/GOPS, Policja, PCPR).

Ze względu na rozproszony charakter systemów sądowych integracja bezpośrednia z systemami repertoryjno-biuroowymi jest nieopłacalna i czasochłonna.

Ministerstwo Sprawiedliwości stworzyło Brokera Komunikacyjnego, który stanowi agregator systemów zewnętrznych wobec sądów. Dzięki temu w jednym miejscu możliwe jest pozyskanie danych z PESEL, NOE.SAD, USC i in. Po wprowadzeniu możliwości uzyskiwania danych z wymienionych w ni-

niejszym zagadnieniu instytucji możliwa będzie ich integracja z Brokerem Komunikacyjnym. Jednocześnie możliwe jest użycie narzędzi do robotyzacji procesów w celu przyspieszenia procesu weryfikacji danych we wskazanych narzędziach/rejestrach oraz właściwej, automatycznej interpretacji wyników, co przełoży się na zmniejszenie obciążenia sądu (**perspektywa krótkoterminowa lub średnioterminowa w zależności od dostępności interfejsów i przepisów umożliwiających automatyzację procesu**).

WYROKI ŁĄCZNE

Obecnie projektowanie wyroku łącznego wygląda tak, że sędzia na kartce papieru rysuje oś czasu skazań. Nakładka na program biurowości z możliwością zaciągania danych z KRK pozwoli na automatyzację procesu projektowania, którego wynikiem będą widełki kary łącznej. O jej wymiarze zadecyduje sędzia.

Zdarzają się rzadkie sytuacje, w których dwa lub więcej sądów orzeka wyrok łączny. Rekomendowana jest analiza możliwości wykorzystania Portalu Informacyjnego w celu pozyskania informacji o innych toczących się postępowaniach karnych, a dotyczących tej samej osoby.

SPRAWY SPADKOWE

Konieczność poszukiwania z urzędu stron postępowania bez dostępu do bazy orzeczeń innych sądów i urzędów znacząco wydłuża czas załatwiania spraw spadkowych. Dostęp do baz danych innych sądów może być realizowany przy użyciu Portalu Informacyjnego i zautomatyzowany dla wszystkich spraw spadkowych. Ponadto istotne jest uzyskanie dostępu do baz USC oraz możliwość wzbogacenia funkcjonalności PESEL-SAD o automatyczne generowanie drzew genealogicznych.

KSIĘGI WIECZyste

Najbardziej czasochłonne jest projektowanie wpisów, które polegają na

umieszczaniu w systemie informatycznym danych z papierowych dokumentów. Robią to głównie sekretarze, rzadziej referendarze. W efekcie w niektórych sądach na wpis czeka się pół roku lub dłużej. Dokumenty w formie elektronicznej i dostęp sądu do baz danych typu rejestr gruntów lub ewidencja budynków, pozwoli na automatyzację procesu importu danych do projektu wpisu, co znacznie przyspieszy postępowanie.

Analizy wymaga możliwość wykorzystania narzędzi do robotyzacji procesów w celu przyspieszenia czasu potrzebnego do przygotowania projektu wpisu poprzez automatyzację procesu pozyskiwania danych z wniosków papierowych, jak również z innych systemów.

BIUROWOŚĆ

1. Zmiana definicji **odpisu** orzeczenia, poprzez likwidację wymogu posiadania pieczęci służbowej pozwoli na bezpośrednie pobieranie orzeczeń z systemów repertoryjno-biurowych bez angażowania zasobów sekretariatów biurowych oraz ponoszenia kosztów wysyłki dokumentów pomiędzy sądami.

2. Wprowadzenie podpisów elektronicznych dla sędziów.

3. Umożliwienie wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem portalu połączone z automatyzacją obliczania opłat od pozwów i innych pism procesowych, zintegrowana z możliwością uiszczenia opłaty online przez system, co uniemożliwi uiszczenie opłaty w nieprawidłowej wysokości

4. Udostępnienie licencji lub stworzenie własnego narzędzia do tłumaczy automatycznych na potrzeby wymiaru sprawiedliwości.

Planując działania w tym obszarze warto skorzystać z rekomendacji raportu GRAI.

<https://www.gov.pl/web/ai/raport-rekomendacje-w-zakresie-zastosowania-sztucznej-inteligencji>

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.